ה„ווידויים" של פנחס שדה

בשבוע הבא עומדים להתפרסם בעיתון־הסיפרות פרוזה יומנים שניהל הסופר פינחס שדה במהלך התקופה שבה חיבר את סיפרו הנודע החיים כמשל במחצית שנות ה־50. פירסומם של יומנים אלה שופך אור חדש על דמותו של פינחס שדה ועל עו־למו. בשל חשיבותם של היומנים מפרסם מדור זה קטעים נבחרים מתוכם:

21. 3. 56

...אני רוצה להתחיל בכתיבת ספר. אני רוצה לעשות בכך מיפעל ענק, מין מסע דרך הזמן בתוך הנשמה. משהו שיכיל תיאורים, שירה, מחשבות, קטעי יצירות, וידויים, חלומות, השקפת־עולם, הכל. מין תנ"ך שלי.

אך זה דורש ריכוז עצום, איך זה ייתכן שבירושלים, בתוך האטימות המשוגעת של ארץ־ישראל?

אני צריך לנסוע ללונדון, והחלותי ב־הכנות ראשונות, אך ספק אם יש אפ־שרות לנסוע, בגלל המילחמה הצפויה בקרוב, שאני אמנם אינני מעוניין כה כלל, כי אין לי בעד מה להילחם כאן.

ועכשיו כאשר ליעל. ההיפוכים אם לשאתה או לא כמלטלים אותי יומם ולי־לה כמו רוח את הגדר הקטנה. אני מר־גיש שאין לי כוח להינתק ממנה, ולעומת זאת מענות אותי התנגדויות לא־פוסקות: איך אהיה קשור למשהו? איך אוכל לי־צור אם תחת ברירות ולחץ יהיו לי מר־גוע, חמימות ואושר? איך אפתור שאלות כלכליות, אלא אם כן אשעבד את עצמי? איך אוציא ממערכת־חיי את האפשרות של התאבדות, שהיא תמיד מחשבה משחררת? הלכתי ברחוב וזכל עני הבית לתוך עיני והפציר בי לקנות נרבים. אך לפתע דימיתי כי מאחורי המלים הללו מסתתר דבר־מה אחר, וכאילו היה בו באיש הזה חלק מישו, וכאילו אמרו העיניים: ההולך אתה להיות יהודה איש קריות? האם אי־פוא לא תתנה את סבלנו, לא תהיה לנו לפה? יהודה איש קריות! יהודה איש קריות!

12. 4. 56

...זה ימים אחדים שיורד גשם. אני קם בשעה מאוחרת (מאוחרת מדי, לצערי: בעשר או אפילו באחת־עשרה), שותה קפה ואוכל לחם וגבינה, וניגש לעבודה. עד כה, במשך שבועיים, כתבתי ראשי־פרקים מפורטים לכל ספר, וכן כבר כתבתי 4 פרקים: „הנסיון של ישו במדבר" (רק אדם אחד מאלו שעשויים אי־פעם לקרוא את הספר יכין כי עליו, בדמות שמן, מדי־בר כאן); „פרנקפורט"; „יונה או תעודת המשורר"; וכרק על הופעת „משא דו־מה", הביקורת כנגדו ומה שברצוני להעיר על כך, לא למבקרים, כמובן, אלא הסבר על סיבות אי־אהבתה ביחס אלי. תליתי חוט בין שני מסמרים על הקיר, מול ה־שולחן, וכמהדקי־כביסה תליתי על החוט פתקאות עם ראשי־הפרקים, וכשאני גומר פרק אני מחליף...

17. 4. 56

יעל מתגוררת עכשיו בחדר שכירה כ־מרכז העיר, ליד בצלאל. וכדי להיכנס לפטפט דברי־חיכה ילדותיים ומצחיקים, — זהו האושר. לקרוא לה שפן, או גדי או פשוש.

אך מי עומד מאחרי החלון? נראה כי הפרידה הנוראה מתפרכת והולכת. מכרון שאינני יכול בשום פנים לשאתה, הרי כו־עסקתי בצביעת הברזלים בצבע לבן ובשטיפת קרשי־הסיפון. בחורה גדולה מ־הולנד, ניגשה אלי ואמרה לי כי נשרטה באצבעה וכי מבקשת היא לבוא עמי אל תאי, אולי יש לי שם יוד. בין הנוסעים היו מדים להם כזוג תרנגולים הסופר יז־

פנחס שדה

מדדים להם כזוג תרנגולים הסופר יזהר ובעקבותיו רוטנשטרייך, עגלגל ואדמדם

הר ובעקבותיו רוטנשטרייך, עגלגל ואדמ־דם, שנסעו להרצות באיזה סמינר ציוני באנגליה. גם בעצבותי הייתי גאה שלא כך אני נוסע...

1. 5. 56

מי שראה את האנושות מוטלת לפניו כעל כף־היד, היא וחייה וגורלותיה, ועניה ומצוקתה, וחלומה ושירתה, ויאושה ותקוות גאולתה, — הלא לא יוכל עוד לדבוק בשום קטנוניות — — (הרגשה פתאומית בשכתי בבית הקפה, בויקר סט־ריט, לונדון).

רח־המציאות הוא שיגידד, ושתחיה את חייה.

זה יהיה קורבן אכזרי, ואין לי שמץ כוח אפילו לשוחט בדמיוני. הכל נראה כה מפתורי.

22. 4. 56

שם אפשרי לאוטוביוגרפיה: „החיים כמשל". או: „חלומו של אדם שותק". או: חלומו של אדם בודד".

29. 4. 56

בכינרת, באחד הימים הראשונים, שכב־נו חבוקים, יעל ואני, היה קסם, מחוץ לצריף היתה דממת שבת, ומתוך הדדיו נשמעה הסימפוניה הרביעית של ברהמס. לפתע תפף אותי משהו פראי. חשבתי: מה אתה עושה פה ומה עושה ברהמס! (כאילו היה ברהמס יושב אותה שעה כתוך הדדיו.) בהתקפת כעס כמעט זרקתי כר על הדדיו, שהתהפך. חשתי עצמי מושפל, נבזו, מבוזבז, כונד. יעל לא הבינה, אחר־כך אולי הבינה, וככתה.

...ההפלגה לאנגליה... הייתי כה עצוב ומהדהדי באניה. לאן, לאן אני נוסע? כלי ידיעת שפה, וכלי כסף. במשך היום עסקתי בצביעת הברזלים בצבע לבן ובשטיפת קרשי־הסיפון. בחורה גדולה מ־הולנד, ניגשה אלי ואמרה לי כי נשרטה באצבעה וכי מבקשת היא לבוא עמי אל תאי, אולי יש לי שם יוד. בין הנוסעים היו מדים להם כזוג תרנגולים הסופר יז־

28. 5. 56

כתבתי עוד שלושה פרקים. על חייו של יוש, על בנימין, ועל המילחמה.

בעלי הדירה מנויים על איזה ירחון לבולאות, ובפרוזדור עריסה שלמה, וכשאני מוכרח לקרוא קצת אני לוקח משם יר־חון וקורא כחצי שעה מה המחירים ואיזה בולים חדשים הופיעו. חוץ מזה לא קו־רא, רק משתדל לעבוד כל הזמן.

הימים יפים. כהירים. שקט.

29. 5. 56

הערה בעניין סנגון: אין שום חוקים לסנגון, כפי שאין חוקים לתוכן. סנגון טוב יכול להיות מצומצם או גדוש חז־רות, מקוטע או רחוט, צונן או נלהב, שקט או פרוע, רם או חרישי. אין דומה סנגונו של ישעיהו לזה של קוהלת, לא סנגונו של לוקאס לזה של פאולוס, לא סנגונו של תומס אקוינס לזה של מחברי „כה אמר זרתוסתרא", „שרים" או „מס־תורין". אבל כל אחד הוא דגם בפני עצ־מו ויש בו מן הגאוניות.

זאת אומרת: סנגון צריך רק שיהיה לו יחס אמיתי עם החיים. אם לא כן, יהיה הסנגון המלוטש והחלק ביותר (בעיברית כיום — סנגון המישנה המחודש) רק בובה צבועה. סנגון הוא עניין של מוסר, לא של דקדוק.

סינגון צריך רק שיעיד על כוונת יוצ־רו, כפי שהעולם (בין על־ידי הכוכבים ובין על־ידי הקופים) מעיד על כוונת יוצ־רו. ברם, אין משיגים זאת על־ידי הת־חכמות כי אם על־ידי פשטות. „הגאון מחכב את הפשוט, הלין את המסובך".

21. 8. 56

אתמול בא אלי דוב ויינמן, וכששתינו קפה אמר לי בצער: מה תכלית בכתיבת הספר הזה. איזה מ־ל יוציא אותו, ואפי־לו כן, הקהל לא יבין אותו. למרות ש־ידעתי עד מה דוב אוהב אותי מאז הת־יידדנו בצבא, אמרתי לו: צא מחדרי, ולעולם אל תבוא עוד.

הפסימיזם הוא חמא־מוות, הוא שורש הרע והכפירה, הוא יולד המחדנות ואבי השחיתות שתתפתח במשך הזמן. אלה ש־צלכו את ישו היו אנשים פסימיים.

5. 6. 57

מיכתב מיעל: לכתוב את כל מה שיש לי לומר לך, כמה שאני חושבת עליך ומתגעגעת אליך ואוהבת אותך עד ל־המעות יעד לשיגעון. בזאת איננו רוצה, כי יודעת אני שאפור לי, שלא אוכל לחיות אתך, ולכן מוטב שלא אומר יותר דבר. אני מקווה שאתה מרגיש טוב במידת האפשר, ומתפללת תמיד לאלוהים שידאג לך ושיאהב אותך מאד ולא יעזכך לשנייה אחת.

אני עושה מעשה כזה. אני מלקט את קט־עי עברי, את שכרזנותי, את החיים האפ־שריים, החולפים, החלומיים, הנמוגים, ומאחדם לסיפור אחד, למיתוס, אני מע־ניק להם הארה ומוכן פנימי. זהו מעין אקט דתי של טכילה.

28. 5. 56

כתבתי עוד שלושה פרקים. על חייו של יוש, על בנימין, ועל המילחמה.

בעלי הדירה מנויים על איזה ירחון לבולאות, ובפרוזדור עריסה שלמה, וכשאני מוכרח לקרוא קצת אני לוקח משם יר־חון וקורא כחצי שעה מה המחירים ואיזה בולים חדשים הופיעו. חוץ מזה לא קו־רא, רק משתדל לעבוד כל הזמן.

הימים יפים. כהירים. שקט.

29. 5. 56

הערה בעניין סנגון: אין שום חוקים לסנגון, כפי שאין חוקים לתוכן. סנגון טוב יכול להיות מצומצם או גדוש חז־רות, מקוטע או רחוט, צונן או נלהב, שקט או פרוע, רם או חרישי. אין דומה סנגונו של ישעיהו לזה של קוהלת, לא סנגונו של לוקאס לזה של פאולוס, לא סנגונו של תומס אקוינס לזה של מחברי „כה אמר זרתוסתרא", „שרים" או „מס־תורין". אבל כל אחד הוא דגם בפני עצ־מו ויש בו מן הגאוניות.

זאת אומרת: סנגון צריך רק שיהיה לו יחס אמיתי עם החיים. אם לא כן, יהיה הסנגון המלוטש והחלק ביותר (בעיברית כיום — סנגון המישנה המחודש) רק בובה צבועה. סנגון הוא עניין של מוסר, לא של דקדוק.

סינגון צריך רק שיעיד על כוונת יוצ־רו, כפי שהעולם (בין על־ידי הכוכבים ובין על־ידי הקופים) מעיד על כוונת יוצ־רו. ברם, אין משיגים זאת על־ידי הת־חכמות כי אם על־ידי פשטות. „הגאון מחכב את הפשוט, הלין את המסובך".

21. 8. 56

אתמול בא אלי דוב ויינמן, וכששתינו קפה אמר לי בצער: מה תכלית בכתיבת הספר הזה. איזה מ־ל יוציא אותו, ואפי־לו כן, הקהל לא יבין אותו. למרות ש־ידעתי עד מה דוב אוהב אותי מאז הת־יידדנו בצבא, אמרתי לו: צא מחדרי, ולעולם אל תבוא עוד.

הפסימיזם הוא חמא־מוות, הוא שורש הרע והכפירה, הוא יולד המחדנות ואבי השחיתות שתתפתח במשך הזמן. אלה ש־צלכו את ישו היו אנשים פסימיים.

5. 6. 57

מיכתב מיעל: לכתוב את כל מה שיש לי לומר לך, כמה שאני חושבת עליך ומתגעגעת אליך ואוהבת אותך עד ל־המעות יעד לשיגעון. בזאת איננו רוצה, כי יודעת אני שאפור לי, שלא אוכל לחיות אתך, ולכן מוטב שלא אומר יותר דבר. אני מקווה שאתה מרגיש טוב במידת האפשר, ומתפללת תמיד לאלוהים שידאג לך ושיאהב אותך מאד ולא יעזכך לשנייה אחת.

...אך בינתיים יעל היא שלי. לפני־כן לא היה לי מגע כה ממושך, כה קרוב, כה חם, עם נערה אהובה... זהו האושר לקרוא לה שפן, או גדי...

לחדר יש לעבור איזו מעבדה כימית. כ־שעות היום עסקים שם אנשים בעבודתם, ובלילה המעבדה חשוכה ועזובה. ריחות מזורים, צנצנות. מה רחוקים ריחות הפר־דס והארנים שבהם היינו מוקפים בצריף שלנו בכינרת, ועצוב. ודרך העצבות הזאת אני עובר אל חדרה הקטן של יעל, אשר שם המתיקות שלה...

...אך בינתיים יעל היא שלי. לפני־כן לא היה לי מגע כה ממושך, כה קרוב, כה חם ומוכ, עם נערה אהובה. לחיות נאהב ואוהב, ללטף את פניה היקרות כל־כך, את כתפיה, את אצבעותיה, את גופה

21. 5. 56

מה לימד ישו? הוא לימד לאדם את המעבר משמעון לפטרוס. שמעון הוא ה־אדם בכחינת אפשרות, הוא עדיין אפס, הוא דיוג של דגים, של יצורים אלמים, הוא עדיין אילם בעצמו. ישו אומר לו: בוא אחרי, ומיסיף ואומר לו אי־אלה אמרות שבהצטרפן יחד יש בהן שלמות וחן משות שלמות לפטרוס: התבונן כ־שושני־השדה, קח את הצלב ולך בעק־בותי, תן לקיסר את אשר לקיסר, בוא בשער הצר...

כשאני כותב עכשיו את האוטוביוגרפיה

12. 6. 57

הוספתי פרקים חדשים, אך הכסף הולך ונגמר לי, ומשמונה־מאות הלירות שחסכתי הבאתי ליירושלים לא נותרו אלא כמה עשרות. אם לא אמצים את הספר לפני שייגמר הכסף מי יודע אם אמצים אותו פעם. מה שיהיה אחרי־כן לא משנה.

4. 8. 57

סיימתי לכתוב את „החיים כמשל" הלי־לה בשעה שתים־עשרה וחצי אחרי חצות.

מאת דן פומר